

Luffarturisten och längtan efter det autentiska

AV ERIKA ANDERSSON

att tågluffa eller resa jorden runt några månader som självständig turist — som en "vagabond", "globetrotter" eller "traveller" — har blivit ett utbrett fenomen bland många svenskar. Att resa som turist är att överskrida tid och rum, att konfronteras med det oförutsägbara och under en begränsad tid befinna sig i ett socialt "flytande" tillstånd. Det är en period av konstant mobilitet, en slags frivillig hemlöshet som innebär ett gränsöverskridande i både social och geografisk bemärkelse. För många svenska ungdomar har resandet blivit som en slags rite-de-passage — en nutida Grand Tour där tillfälle ges att under en tid tänja på de sociala gränserna och ifrågasätta de kulturella koderna. Att få en chans att mogna, utveckla sin initiativkraft och personlighet, samla på lärorika upplevelser och utstå äventyrliga prövningar.

Att upptäcka världen som den "verkliga" är, är ett karaktäristiskt drag i den här typen av resande och som kanske skiljer den från andra typer av turism. Det finns här ofta ett sökande efter det autentiska — dvs autentiska människor och platser — som ännu inte "förstörts" av den kommersiella massturismen. Sökandet efter det autentiska — i betydelsen ännu-icke-förstörda ger den här typen av turism en antikommersiell och

något primitivistisk framtoning. Resan blir som en pilgrimsfärd där det heliga målet blir mötet med den autentiske Andre i en autentisk kulturell kontext. Men paradoxalt nog tycks den här typen av turism bli allt mer kommersiell och institutionaliserad. Det finns t.ex. en uppsjö av guideböcker skrivna just för den äventyrslystne resenären och en mängd nyskrivna reseskildringar författade av unga resenärer. Det utges en tidskrift som heter *Vagabond*, det finns föreningar och organiserade resesällskap för just "vagabonder" och allt fler resebyråer har specialiserat sig på att tillgodose äventyrskonsumentens önskningar. Det har också öppnats en marknad för de "lite lagom" äventyrslystna resenärerna, som vill uppleva det exotiska och annorlunda, men på ett relativt organiserat sätt. Följden blir att den "konstruerade autenticiteten", dvs. konstruktionen av en plats eller händelse som turistiskt intressant — en turistscen — som gör anspråk på att inte vara just en turistscen utan autentisk, blir allt mer påtaglig.

Syftet med artikeln är att belysa denna paradox och att beskriva det fenomen som jag kallat "luffarturism". Studien bygger dels på en dokumentanalys av resetidskrifter och dels på samtalsintervjuer med hemvända luffarresenärer. En del av dessa resenärer har rest långväga, till exotiska och främmande

länder och en del har inte förflyttat sig på så geografiskt stora avstånd. Men gemensamt för mina intervjupersoner är att de rest som individuella resenärer och ej som charterturister. Det innebär att de själva planerade sitt resmål, färdmedel och sin restid.

Jag inleder artikeln med att försöka ringa in det fenomen som jag kallar luffarturism och hur den här typen av resenär vill särskilja sig från "de andra" turisterna. Jag beskriver sedan den "on the road"-romantik som karaktäriserar luffarresandet. Längtan till det orörda, att resa till platser som inte besökts av någon annan turist, är ett tydligt inslag i denna romantik. Jag vill därefter belysa den problematisering av det autentiska som blir så synlig i turistupplevelsen och den paradox det innebär att konstruera en autentisk turistscen. Sedan diskuterar jag äventyret som fenomen och de likheter man här kan se mellan turistresan och pilgrimsresan. För båda dessa olika typer av resande är äventyret en viktig dimension, men även den rituella formen i resandet tycks vara en gemensam nämnare. Artikeln avslutas med ett försök till analys av fotograferandet, vilket är en aktivitet som synliggör turistresans rituella, inramade och extraordinära karaktär. Kanske är det just fotograferandet som tydligast representerar den paradoxala konstruktionen av det autentiska?

"On the road"

Det var först med 1960-talets s.k. motkultur som det fria individuella resandet eller nöjesluffandet började ta sig institutionaliserade former i Sverige. Resenären skulle lifta genom Europa eller kanske ända till Indien, smälta in i annorlunda kulturer och uppleva äventyret. Denna flytande tillvaro har t.ex. Tomas Löfström beskrivit i *Liftaren* (1971) och *Vägen till Kathmandu* (1975). I hippiegenerationens ögon blev turist något trist

och den liftande Indienresenären skulle nog knappast vilja beskriva sig som en turist. Luffarresandet präglades i stället av den "on the road"-romantik som kan kännas igen från Jack Kerouacs roman *On the road* som gavs ut 1958.

1990-talets vagabonderi tycks ha sin motsvarighet i tågluffandet och jorden-runt-på-ett-år-turandet. Kerouac har även kvar sin status som kultfigur, möjligtvis med en lite lekfullare framtoning än för två decennier sedan. I nummer 5/1990 av tidningen Vagabond kan man t.ex. läsa en annons om tidskriftens sortering av T-tröjor: En Kerouac-T-tröja med författarens porträtt och Vagabonds logotyp.

Men även om tidskriften Vagabonds existens och det lekfulla förhållningssättet till en av det fria resandets stora kultfigur pekar på att luffarturismen har blivit mer kommersiell och institutionaliserad de senaste åren, så hindrar det inte den här typen av turism från att ha just en antikommersiell och "anti-turistisk" framtoning. Luffarturisten kallar sig gärna för "luffare", "resenär", "traveller", "backpacker" eller "vagabond". Men mera sällan för turist. "Turist" associeras till charterturismen, till det i luffarturistens ögon organiserade, etablerade, ytliga, vulgära och tråkiga. Turisterna är de andra. Behovet av att distansera sig från de andra har för turismen blivit en uppdelning i vad t.ex. Orvar Löfgren kallar "anti-turisten" respektive "turistus vulgaris" (1989). Så här uttrycker några intervjupersoner förhållandet mellan turisten och anti-turisten:

"Skulle du vilja kalla dig för turist?"

"Nej (skratt). Det brukar vi prata om, vi långresenärer. Vi känner oss som ett släkte för sig. För det finns ju då charterturisterna som har två veckors semester och smäller nästan lika mycket pengar som vi gjorde på femton månader. Så det... nej... turist... man är väl turist i och för sig. Men man reser ju på ett helt annat sätt. Det gör man. För att dom... det är mer sådär att det ska vara fest och

Arnold Äventyraren skildrar i denna bok (1993) sina strapatsrika resor till flera av jordens avlägsna hörn. Boken distribueras från Wernersson Förlag, Önnköping 810, 242 98 Hörby.

handla och shopping och sådär. Och det är fina hotell och dom följer en turusbuss med en guide som berättar och . . . Dom blandar sig liksom inte med befolkningen. Vi, liksom, är motsatsen. Vi vill beblända oss med befolkningen."

"Är det då mest andra backpackers man träffar när man är ute och reser?"

"Ja, det är lågbudgetresenärer. Jag träffar aldrig rika charterturister för jag undviker dom som pes-ten. Jag tycker att de har ingen förståelse för kultu-ren. De åker till . . . det är en helt annan värld. De kunde lika gärna åka till Spanien. De behöver inte bygga charterparadis i Goa och förstöra landet. De behöver inte förstöra det. De kunde åka till Spanien där det redan är förstört. En vecka i Goa, två veckor i Goa . . . de hinner ju inte lära sig säga 'hej' på indiska förrän dom åker därifrån igen. De hinner ju inte sätta sig in i kulturen. De kommer ju dit med ingen respekt alls för kulturen, oftast. Och det tycker jag inte är sant med lågbudgetresenärerna som inte har så mycket pengar, som lever billigt, lever med folket, bland folket."

Andra har en något större distans till den här klassificeringen och vill inte helt och hållet identifiera sig med "den där riktiga travel-lern" som har resandet som sin livsstil och "går upp i det totalt":

"Träffade ni många andra resenärer?"

"Hm. Massor. Alla . . . det är så fritt och sådär, men alla lever likadant. Det är ju ändå samma sorts människor, tycker jag, som man träffar på. Och jag tycker det känns som om man . . . en del av dom slukas upp i det där och blir borta i Asien, i Thailand och allt vad det nu är, i fyra, fem år! Och liksom lever . . . anammar den här livsstilen och tycker att det är . . . Jag tycker att det är skoj ett tag, men inte sådär så att jag tycker att det här, här har jag hittat mitt riktiga jag. För en del så blir det så att de går upp i det totalt. Den där riktiga travellern, liksom (skratt)!"

Att vara "on the road" eller "på luffen" upplevs som något annat än att vara turist. Men den "riktige travellern" är en social typ som man kan förhålla sig till på ett mer eller mindre distanserat sätt — en idealtyp skapad av resenärerna själva. Luffandet upplevs dessutom inte bara som ett sätt att resa utan som en livsstil, ett slags förhållningssätt till

tillvaron. Det är ett bejakande av spontani-teten, av mobiliteten, av att inte veta vad som väntar runt nästa hörn. Det finns också en längtan efter en personlig autenticitet; av att "hitta det riktiga jaget" och att leva "med folket och bland folket", dvs. en längtan efter att smälta in i den omgivning man besöker på befolkningens egna villkor. Im-plicit i detta ligger en kritik mot mänskliga relationer som präglas av instrumentell rationalitet och distans, vilket t.ex. anses känneteckna relationen mellan charterturis-terna och den lokalbefolkning som servar dem. Luffarresenärens förhållningssätt är snarare att göra sig osynlig och "go native", vilket paradoxalt nog har utvecklats till vad man kanske kan kalla för en luffar-kultur. Resenären är här långt ifrån osynlig utan känns tydligt igen av andra resenärer. Man träffas på samma vandrarhem. Man trängs i samma tågupéer, åker samma rutter och besöker samma kaféer. Därför är det inte heller sällan som de rutinerade resenärerna träffar på varandra i olika hörn av världen, som av en slump. Eller som en resenär uttrycker det:

"Den här "traveller's circle" som det kallas . . . det är ett lustigt gäng. För det är ju folk som man träffar i Tibet ett år, nästa år träffar man dom i Indien eller Nepal och nästa år kanske man träffar dom i Tur-kiet. Men dom är också ute och lever på samma sätt. Och det är rätt roligt! Men det är ett visst gäng människor. En viss typ av människor som bara fort-sätter att resa och som trivs med det."

Längtan till det orörda

John Urry gör en distinktion mellan vad han kallar den "romantiska" respektive "kollek-tiva" turistblicken (1990). Att vara turist, menar Urry, är att se verkligheten på ett visst sätt. Det är ett seende som är beroende av det sociala och kulturella sammanhang som turisten befinner sig i. Den romantiska blic-ken karaktäriseras av ett sökande efter det

Sten Bergman, en av de mer kända svenska resenärerna, här fotograferad tillsammans med två lättklädda män från Nya Guinea. Bilden är hämtad ur Bergmans reseskildring Stenålder och grön urskog från 1955.

orörda, genuina och ännu-icke-förstörda, till platser som ännu inte besökts av "turisterna". Det finns en elitistisk aspekt i detta seende. Det romantiska seendet kräver enskildheten. Det kräver distansen från de andra. "Alla försöker dra till platser där ingen annan varit...", som en resenär uttrycker det. Men i samma andetag utropar han: "Men det går inte! Det är så många människor som tvunget ska ut till ett ställe där ingen annan har varit och satsar allt på det. Men det är liksom..."

Citatet uttrycker en besvikelse. Kanske skulle han ha fortsatt: "men det är liksom omöjligt". Det finns en intressant paradox i det romantiska seendet, vilket Urry påpekar. Sökandet efter enskildheten och det orörda — att vara "först på plats" — är en social och kulturell konstruktion. En sådan konstruktion kräver med nödvändighet "andra" för att bekräfta det romantiska, vilket i sin tur gör att romantiken går förlorad.

För många svenskar är semesterön Mallorca en symbol för charterturismen, för det konstruerade paradiset med sol, bad och grisfester. Många förknippas nog dessutom chartersemestern med en av töntighetens främsta uttolkare, Lasse Åberg och hans parodi *Sällskapsresan*. Luffarturisten vill ogärna förknippas med charterresenären och helst inte resa till platser som kan ge associationer till konstruerade paradis. Så här uttrycker t.ex. en resenär efter en resa till Nepal sina farhågor över att landet ska förlora sin "autenticitet" och att lokalbefolkningens förhållande till resenären kommer att styras av kommersiella intressen:

"... man märker också hur påverkade de blivit av turismen. Priserna har ju stigit i höjden under de sista fem åren något makalöst. Men det är klart att dom vill tjäna på turismen! Jag är lite kluven där, för jag vill gärna resa men jag vill helst inte att några andra ska resa dit. Jag vill inte att det ska bli som Mallorca. Man kan undra snart vart man ska kunna resa någonstans!"

Urry använder begreppet "perceptual carrying capacity" som en beteckning för den mättnadsnivå som har nåtts då ett turistmål förlorat sin attraktion p.g.a. att det blivit allt för välbesökt (1990:45). Men det finns också något cirkulärt i turistmålen attraktion. När den romantiskt benägna luffarturisten upplever en mättnad inför ett visst mål — vilket ofta sker samtidigt som den organiserade massturismen finner det attraktivt — söker hon sig till nya "orörda" mål. Ofta snart följt av charterturismen vilket gör att luffarturisten i sin tur söker sig vidare osv. Det turistmål som förlorat sin attraktion och övergivits av charterturisten kan återigen blir lockande för luffaren. En intressant fråga är huruvida Mallorca eller andra etablerade charterparadis återigen blir en attraktion för luffarresenären.

Dramatiseringen av det autentiska

Sökandet efter det genuina, äkta eller autentiska tycks vara ett viktigt inslag i luffarresandet. Autenticiteten syftar i det här fallet på en slags referenspunkt till det som upplevs vara artificiellt och konstruerat. Tudelningen mellan det autentiska och det artificiella är en vanligt förekommande distinktion som tycks tydliggöras i definitionen av en turistscen, dvs. en plats eller händelse som turistiskt intressant. Kanske kan distinktionen mellan det autentiska och det artificiella relateras till en ökad "historicitet" i vårt samhälle (Touraine 1977), dvs. en upplevelse att vi själva konstruerar vårt samhälle och vår historia. Det sociala livet upplevs med andra ord inte som något som styrs "uppifrån" eller "utanför" oss själva, som t.ex. av Gud eller av historiens eller naturens lagar. Autenticiteten söker vi därför i det förgångna, i nostalgins form, eller hos det kulturellt annorlunda och då med primitivistiska förtecken.

Men långt ifrån alla turister söker det autentiska. Isolerade badsemesterparadis eller Disneylandliknande världar är ju så uppenbart artificiella. Fenomenet turism tycks därför innehålla ytterligheter vad gäller aspekten autenticitet. Eller man kan uttrycka det som att spänningen mellan det autentiska och det artificiella följer ett kontinuum. MacCannell gör i artikeln "Staged authenticity: arrangements of social space in tourist settings" (1973) en analys av turistens längtan efter och upplevelser av det autentiska genom att utgå från Goffmans modell "front/back-stage". MacCannell använder här begreppet "staged authenticity". Distinktionen mellan "frontstage" och "backstage", bygger på, menar MacCannell, den populära uppfattningen om att det finns en stark koppling mellan sanning eller insikt och intimitet. Att komma nära de Andra — dvs. den lokalbefolkning som är föremål för turistens blick — och att kunna identifiera sig med dem innebär också en möjlighet att få dela de bakre regionerna med dem. Detta uppfattas som moraliskt överlägset de sociala relationer som präglas av rationalitet och distans.

Upplevelsen av den främre — respektive bakre regionen följer autenticitetsskalan; från den främre regionen som är tydligt markerad som "falsk", till en främre region som förklänts i en falsk "äkthet" (som t.ex. de restauranger där man får äta i köket eller där matlagningen sker i själva matsalen för att skapa en atmosfär av genuinitet), dvs. vad MacCannell kallar "little shows of honesty", till de små glimtar in i de "äkta" bakre regionerna som man kan få på sightseeingturer till lokalbefolkningens arbetsplatser, till ett allt större deltagande i den "verkliga" bakre regionen. Att t.ex. tillbringa sin semester i ett kloster under en eller ett par veckor för att få frid i sinnet och delta i munkarnas eller nunnornas vardagliga aktiviteter är ett sätt att få en glimt in i de bakre regionerna.

Eller att under en vandring i Himalaya övernatta hos den bybefolkning som bor längs vägen. Ett annat sätt att turista i de bakre regionerna är att resa på en tur arrangerad av en av de mer bildningsinriktade researrangörerna där förberedelserna inför resan sker i form av en studiecirkel. Oftast är det resor till länder i tredje världen där man försöker leva med lokalbefolkningen på deras egna villkor.

Pearce och Moscardo gör i artikeln "The concept of authenticity in tourist experiences" (1986) en utveckling av MacCannells modell och klassificerar turistscenen i bl.a. fyra olika kategorier:

1. Autentiska människor i en autentisk miljö, definierade som "backstage" människor i en "backstage" miljö.
2. Autentiska människor i en icke autentisk miljö, definierade som "backstage" människor i en "frontstage" miljö. (T.ex. infödda lokalbor som är guider i en turistisk miljö.)
3. Icke autentiska människor i en icke autentisk miljö, definierade som "frontstage" människor i en "frontstage" miljö. (Kanske Musse Pigg i Disneyland?)
4. Icke autentiska människor i en autentisk miljö, definierade som "frontstage" människor i en "backstage" miljö. (Det kan vara t.ex. "turistiska" guider i lokalbefolkningens hem eller arbetsplats.)

Låt oss återgå till luffarturisten. Isolerade badsemesterparadis, Disneyland eller Sommarland är ju så uppenbart "icke-autentiska" eller "frontstage". Guidade turer till kinesiska fabriker eller thailändska bergsbyar för att se hur det *verkligen* är, eller hur de *verkligen* lever, är något mer tvetydiga. Men luffarturistens strapatsrika resa till det inre av Borneo eller till det nepalesiska nomadlägret är väl ändå en resa till en autentisk miljö? Det finns dock en ständig osäkerhet lurande här; hotet om turistfällan. Turistfäl-

turisten vill ofta markera distansen från de "vanliga" charterturisterna. Hans ambition är att smälta in i de bakre regionerna och han vill ogärna bli betraktad som turist av lokalbefolkningen. Olika förväntningar på rollen som turist blir därför inte sällan en källa till konflikt. Om besvikelsen över att bli betraktad som "bara" turist och den kluvenhet som detta ger upphov till, säger en resenär så här:

"Men så är det ju i Indien, att det är så mycket folk överallt. Man kan ju inte gå två meter utan att någon drar i dig och säger: Hey, hey, mister mister! Buy this! Buy this! Och så ibland måste man dra sig tillbaks på hotellrummet och bara lägga sig på sängen och vila, inte prata med någon och inte träffa någon. Man blir så störd av att det är så mycket människor. Ingen låter en vara ifred! Man är turist där och man har ju mycket pengar och så, vi är ju miljonärer hur många gånger om! Så när man är där så vill ju dom försöka få ut något av oss. Och det där tycker jag är rätt komplicerat ibland. För egentligen borde man ju åka taxi och gå på indiska restauranger och allt möjligt. Och handla souvenirer och så."

Den motsägelse som det innebär att konstruera en autentisk turistscen tycker jag uttrycks ganska väl i en resebyrås annons som jag citerar här nedan från ett nummer i tidningen *Vagabond* (nr 2 1990). I annonsen poängteras det som anses vara autentiskt — som exempelvis infödda reseledare — och ett avståndstagande markeras från det som upplevs vara icke autentiskt, som "turismens meningslösa fasader".

"ÄVENTYR?

En resebyrå kan inte arrangera ett äventyr — möjligen skapa förutsättningarna. Äventyr är t.ex. att vandra på egen hand mellan byar i Nepal tillsammans med en tolk. Du är långt bortom turistlederna, turistgrupperna och skarorna av tjänare. Du bor i byarna i stället för i tältläger. Äventyr är att ge sig ut på något som inte är förutbestämt! Varför inte vandra i orörda regnskogar... När du reser på det här sättet får du kontakt med människor och upplever väsentligheter bortom turismens meningslösa fasader. Reseledarna är infödda. Förberedelser med studiecirkel och seminarium. Priser från 9 900 till 18 260 kr. Flertalet resor 35 dagar."

Omslaget till en broschyr från Backpackers Club, en av många reseföreningar som startats under senare år i Sverige. Medlemmarna träffas regelbundet för att ge varandra råd och information om olika resmål och om olika former av budgetresande.

lan karaktäriseras av att det som tycks vara ett "autentiskt" möte mellan lokalbefolkning och turist i själva verket har ett kommersiellt syfte.

Upplevelsen av det autentiska kan också hindras av att interaktionen mellan turister och lokalbefolkning präglas av de stereotypa uppfattningar de har om varandra. Luffar-

Jag har beskrivit det autentiska som en upplevd referenspunkt till en konstruerad och artificiell tillvaro, som en fast grund i det moderna eller senmoderna samhällets "historicitet". Historiciteten följer också parallellt med det moderna samhällets strukturella differentiering, dvs. framväxten av olika separata institutionella sfärer som t.ex. arbete och fritid, marknaden och staten eller vetenskapen och konsten. Något som dessutom är signifikant för den moderna epoken är dess geografiska differentiering i stad och landsbygd. Detta speglas t.ex. i turismens naturromantik; landskapet blev ju intressant att betrakta först när man inte längre levde i det. Ett differentierat samhälle när således en längtan efter motsatsen. Romantiska strömningar uttrycker längtan efter helhetsupplevelser. Helhetsupplevelser som man kan få genom att som turist ta del av det autentiska: naturen, det ursprungliga och det orörda.

Sightseeing är ett exempel på en typisk turistisk aktivitet. Sightseeing, menar Dean MacCannell (1976), är ett slags kollektivt överskridande av det moderna samhällets fragmentarisering. Det är ett försök att samla en del av dess fragment, dvs. turistiskt intressanta platser, monument, händelser och souvenirer, till en kollektiv upplevelse av helhet. Men skapandet av en turistscen med all dess passande rekvisita är ett socialt drama som motsäger alla anspråk på att representera en autentisk verklighet. Jag kan tänka mig att turistresans dramatisering av det autentiska ganska väl uttrycker en av det moderna samhällets paradoxer: att den moderna människans konstruktion av den autentiska turistscenen i stället motverkar sitt eget syfte.

Äventyret

Äventyret är en viktig dimension i luffarresenärens upplevelser. Resenären bör råka

ut för en del praktiska problem och svårigheter som hon med en viss möda ska övervinna:

"Man söker äventyret också. Det är äventyrlusten som vaknar... att man vill resa på mer... man vill göra det lite svårare för sig. Man vill träffa på större problem och tränga djupare in i kulturen och sådana saker (...). Om man då tar en charterresa som är alltså... som är en minimal utmaning egentligen, så ger det ju ingen tillfredsställelse just på grund av, tycker jag, att det finns inga problem, det finns inga utmaningar, det är inget äventyr. Det är som att ta bussen till Dalby."

Det finns historiskt och kulturellt definierade utrymmen för äventyret, speciella "lekplatser" eller "scener" som ständigt ändrar skepnad. För luffarresenären tycks svårigheten med att "tränga in i kulturen" vara ett äventyr i sig, dvs. det kulturellt annorlunda är en sådan definierad äventyrs-scen. Desto mer annorlunda, desto mer äventyr. Vester (1987) menar att äventyret är ett av de få inslag av romantik som finns kvar i det moderna samhället. Äventyret är, menar han, ett försök att kompensera för det förlorade paradiset. Äventyret får representera den förlorade autenticitet som Rousseau tidigare såg i den ädle vilden eller Marx i den icke alienerade människan. Luffarturismens institutionaliserade karaktär har medfört att det finns en stor grupp äventyrskonsumenter som turistindustrin försöker tillfredsställa. Detta tycks emellertid inrymma ytterligare en motsägelse. Om äventyret är en kommersiell vara och äventyrsscenerna tydligt definierade, upphör då inte äventyret att vara ett äventyr? Vi kan här dra paralleller till längtan efter det orörda. När äventyrsscenen blivit mättad, när dess "perceptual carrying capacity" har nått bristningsgränsen, så söker sig äventyrets avantgarde vidare, till nya platser för mötet med det oförutsägbara.

Äventyret måste emellertid — för att upplevas som just ett äventyr — ha sin be-

gränsning. Äventyret måste omringas av något annat, av vardagsupplevelser. Kanske är det just gränserna och liminaliteten som möjliggör äventyret. Eller som Simmel, i sin analys av äventyraren, skriver: "The adventure lacks that reciprocal interpenetration with adjacent parts of life which constitutes life as a whole. It is like an island in life..." (1971:189). Äventyret är både en del av och står utanför vår upplevda verklighet och vi tillskriver det en början och ett slut som sannolikt är mer markerat än andra upplevelser. Mitt antagande är att upplevelsen av kontrast, icke-rutin och liminalitet är en förutsättning för vad man kan kalla den turistiska upplevelsen.

Bland annat Victor Turner (1978) och Eric Cohen (1979) har studerat likheterna mellan pilgrimsfärden och turistresan. Turner skriver t.ex. att pilgrimsresan är ett limnalt fenomen som gör att pilgrimen introduceras till en djupare existensnivå än den han vanligtvis befinner sig på. Det är möjligt att man till viss del kan likna turisten — och i synnerhet den mer romantiskt och äventyrligt benägna luffarturisten — med pilgrimen. Man söker ett heligt, för luffarturisten — till skillnad från pilgrimen — ofta oidentifierbart mål långt därute i periferin. Vägen dit är ofta mödosam, kantad av faror och äventyr, vilket möjligtvis kan bidra till resans sakralisering och intensifiering av reseupplevelsen. Så här berättar t.ex. en resenär om en äventyrlig resa där han, förutom att han blivit biten av en giftorm i Thailand, dessutom fick utstå ännu mer av naturens prövningar:

"När jag liftade i Australien... det var ju rätt så kortat, för det var på sommaren och det var ju öken där i norra Australien, så fick jag lift av en långtradarchaufför och han släppte av mig i mitten av ingestans. Och det fanns inget vatten, ingenting. Och det var väl 50 grader. En oerhörd värme! Jag har aldrig upplevt något liknande. Det är ju ett av de varmaste ställena som finns, i öknen där. Det fanns inga träd och avstånden är, som du vet, oerhörda i

Australien. Så jag kunde ju inte gå någonstans heller. Det var ju 20—30 mil till nästa stad och nästa bensinmack. Det var bara öken. Ingenting. Och det kom väl en bil varannan timme... Då fick jag nästan panik. Och lätt som jag har för att svettas så förlorade jag oerhört med vätska. Så efter... jag vet inte... 10, 12 timmar därute i öknen så tappade jag faktiskt medvetandet och trillade ihop på rygg-säcken. Och då tänkte jag att jag nog hade satt min sista potatis. Men som tur var så fanns där några hippies som levde i en sån där van med flower power-blommor på. De var hemskt trevliga och tog upp mig..."

Men det finns viktiga skillnader mellan äldre tiders kristna pilgrimer och den moderna resenären. Cohen (1979) har studerat dessa skillnader och menar att medan pilgrimsresan innebär en rörelse i det socialt konstruerade rummet från den profana periferin mot den religiösa kosmologins heliga centrum, så överger den moderna turisten det egna kulturella centrum för att söka sig till periferin, till det annorlunda, vilket oftast innebär andra kulturers och samhällens centrum. Den traditionella pilgrimsresan är således en aktivitet som är en del i en kulturell och kosmologisk helhet, medan den moderna turistresan karaktäriseras av en lösryckthet från den egna kulturen. Resandets romantik har — åtminstone för luffarturisten — ofta något av sökande över sig. Det finns en stark, ibland nästan sakral längtan efter det kulturellt annorlunda:

"Jag hade faktiskt tur på min resa. I Australien så råkade jag träffa en aboriginal, en urinvånare där. Och det var ju inte många... jag har aldrig hört någon... och det sade australiensare också... att det är mycket, mycket sällsynt att dom liksom är sådär vänliga mot vita människor. Men det var faktiskt en familj som bjöd in mig att bo i deras hus två nätter. För jag liftade där... Det var oerhört... De var oerhört trevliga. Tyvärr har den filmen kommit bort... det var lite oturligt."

Det var oturligt att filmen kom bort. För själva dokumenterandet av reseupplevelsen är ett viktigt inslag i turistresan. Ofta anses inte resan vara slutförd förrän man placerat

Fotograferandet är en viktig aktivitet på resan. Det blir som en rituell bekräftelse på att man "verkligen var där". Att komma så nära lokalbefolkningen som möjligt och en tid smälta in i en främmande kultur är oftast ett huvudsakligt mål för luffarturisterna. Foto: Katarina Arvidsson.

in sina fotografier i ett album eller i diabildsformat och visat dem för sina vänner där hemma. Det blir som en kollektiv bekräftelse på att man verkligen gjorde den där resan. Besvikelsen kan därför bli stor om man inte lyckats fånga de viktigaste upplevelserna i fotografiets form. Men vad är det som är så betydelsefullt med fotograferandet och vad är det egentligen man fotograferar? Låt oss granska denna aktivitet lite närmare.

Fotograferandet

Urry menar att vad människor ser på sin resa är en internaliserad image, en bild, skapad

genom vykort, guideböcker och TV-program. Även om verkligheten inte visar sig leva upp till denna bild så är det den senare som fastnat i människors medvetande. Det är denna bild som berättar om hur "det *verkligen* är" (Urry 1990). Turistens egna fotografier bör därmed överensstämma med den socialt konstruerade bilden för att man ska kunna bekräfta att man *verkligen var där*. Men för den äventyrligt inriktade resenären som vill resa till det orörda och uppleva det oväntade så kan den konventionella turistbilden upplevas som alltför platt och tråkig. Samtidigt måste turistscenen innehålla åtminstone en del av den välkända rekvisitan för att bekräfta att man verkligen var där. Så här

berättar t.ex. en resenär om vad han brukar fotografera:

"De flesta korten man har tagit, det är på dom människorna man rest med. Ja... och olika omgivningar och... Det var ju inte så att man stod och tog kort på Eiffeltornet för Eiffeltornets skull. Men när man hade Eiffeltornet där, så fick man ju med det i sammanhanget. Men själv tycker jag att de tråkigaste korten som finns det är när man ser ett kort som ser ut som ett vykort: 'jaha, det här är Eiffeltornet och det här är Triumfbågen...' och så här va. Det är... nej, de flesta korten det är ju händelser, situationer... på resesällskapet och så."

För luffarresenären tycks monument och berömda byggnader vara mindre viktiga att dokumentera än händelser och situationer tillsammans med människor som resenären mött på vägen. Det är det unika, oväntade och oförutsägbara — med andra ord det som representerar luffarresandet och som skiljer det från den organiserade charterresan — som man vill bekräfta i fotografiet. Det foto som visar ett slumpmässigt möte och ett spontant agerande människor emellan upplevs som mer autentiskt än "ett kort som ser ut som ett vykort". Så här berättar en annan resenär om en resa till Indien och ett besök vid det berömda palatset Taj Mahal:

"Själva resan i sig... själva rörelsen mot någonting, det är ju oerhört... det händer så mycket på vägen. Och det är ju på sätt och vis det som är det viktiga. Det är alla de sakerna som händer helt oväntat, på vägen. För när du har bestämt dig för att du ska åka... låt oss säga till Taj Mahal. Du har sett bilder på Taj Mahal. Du har läst om Taj Mahal och du vill gärna se det. Men du har ju redan din bild av Taj Mahal. Du vet vad du kommer att få se och så vidare. Du vet så mycket redan innan du har sett den. Så att själva besöket blir som en slags antiklimax tycker jag. Sen kan du åka hem och visa bilder och titta! Där är Taj Mahal, det var fantastiskt! (med en viss ironi) (...) Jag är inte så glad för de där... ja visst är det roligt att kolla in slott och palats och liknande, men gärna oväntade saker. Och det är när man rör på sig hela tiden, så händer det ju alltid något."

Det är möjligt att det finns en distinktion mellan luffarturismen och andra typer av turism som kan tydliggöras i valet av motiv, vad man väljer att rikta linsen mot. Men varför fotograferar turisten överhuvudtaget? För att förstå detta tror jag man ska titta närmare på den *extraordinära* karaktär som turistresan har, dess rituella och inramade form.

Turistresan har — liksom ritualen — en markerad början och ett markerat slut. Den är en extraordinär aktivitet, kontrasterad mot vardagens rutiner. Under en begränsad period kan man säga att turisten är "socialt död". Hon eller han befinner sig visserligen i ett nytt social sammanhang, men det är inte hans eller hennes *normala* sociala verklighet. Van Genneps klassiska modell för en rite-de-passage, "separation, död och återfödelse" eller "separation; margin (or limen); and reaggregation" (Turner 1977:36), innebär att novisen i ett traditionellt samhälle under en markerad period blir symboliskt separerad från det normala sociala mönstret för att efter en tid som "socialt död" återfödas till den sociala verkligheten igen. Men nu med en ny status och nya roller att leva upp till. Under ritualen befinner sig novisen i ett liminalt tillstånd, det svävande gränstillstånd av att varken höra hit eller dit, utan bortom den sociala verklighetens tid och rum. Turner skriver så här om den liminala perioden: "Those undergoing it — call them 'liminaries' — are betwixt and between established states of political-jural structure. They evade ordinary classification, too, for they are neither-this-nor-that, here-nor-there, one-thing-nor-the-other." (1977:37)

Det liminala tillståndet i ritualen markeras oftast genom en symbolisk upp-och-nedvändhet. Det som annars är förbjudet blir tillåtet, normala sociala kategorier upplöses eller kombineras på de mest hisnande sätt. Heliga begrepp och sanningar kan

sjunka ned till en nästan profan status. Det råder en rituell licens. Ritualen är en slags lek med den sociala verkligheten eller en "meta-kommentar". Inom en markerad period ges tillfälle till reflektion och granskning av vardagens eventuella tvetydigheter och konflikter (Turner 1977:45). Ritualen synliggör därmed det sociala livets paradoxer.

Den religiösa ritualen fungerar i det traditionella samhället som ett drama som bekräftar det heliga och avgränsar det från det profana. Men i själva dramatiseringen av det heliga — genom den speciella karaktär av meta-kommentar som ritualen har — så ifrågasätts också det heliga. De självklara sanningarna framstår som den sociala konstruktion de är. Det är denna ritualens paradox som jag tror att man kan finna spår av även i en sådan sekulariserad företeelse som turistresan. I dramatiseringen av det autentiska så synliggörs den paradox som det innebär att konstruera en autentisk turistscen. Turistscenen tillhör den extraordinära verkligheten och turisten befinner sig i ett liminalt gränstillstånd. Turistscenen upplevs därmed snarare som en representation av verkligheten än som "verklig".

Detta tydliggörs genom fotograferandet. När resenären är hemma igen måste hon få en social bekräftelse på att hon *verkligen var där*. Genom att klistra in sina upplevelser i ett album eller visa dem på en filmduk markerar hon sitt inträde till den vardagliga sociala verkligheten. Upplevelsen av att ha tagit del av den extraordinära verkligheten infinner sig således när hon inte längre är *där*. Men samtidigt tror jag att när turisten väl är *där*, så är det vanligt att hon upplever en känsla av överklighet. Uttryck som "det är som på vykort" eller "det är ju som på film" är nog inte ovanliga.

Genom fotografiet kan man därför både bekräfta verkligheten och distansera sig från den (Sontag 1981). Kanske kan man säga att

turistens fotograferande uttrycker resans rituella karaktär. Genom att både bekräfta och avvisa den turistiska upplevelsen genom att placera in den i ett album, så har man också markerat och ringat in turistscenen som särskild, som avskild från den verkliga verkligheten och därmed inte riktigt verklig. Vad gäller luffarturistens längtan efter det autentiska så blir den paradox detta medför extra tydlig genom fotograferandet. Fotograferandet är en meta-kommentar. Det bidrar till att skapa den turistscen, det magiska rum, där man på ett surrealistiskt sätt kan leka med gränserna för vad som betraktas som verkligt. Kanske är det också därför turistscenen innehåller ytterligheter vad gäller aspekten autenticitet; allt ifrån Disneyland till avlägsna nepalesiska bergsbyar.

Referenser

- Cohen, Eric, 1979. "A phenomenology of tourist experiences." I: *Sociology*. Vol. 13.
- Kerouac, Jack, 1958. *På drift*. (Originalalets titel: *On the Road*.) Stockholm: Rabén och Sjögren.
- Löfgren, Orvar (red.), 1989. *Längtan till landet annorlunda — om turism i historia och nutid*. Stockholm: Gidlunds bokförlag.
- Löfström, Tomas, 1987. *Lifstare/Vägen till Kathmandu*. (Originalupplagorna utkom: *Lifstare* 1971 och *Vägen till Kathmandu* 1975.) Stockholm: Wahlström och Widstrand.
- MacCannell, Dean, 1973. "Staged authenticity: arrangements of social space in tourist settings." I: *American Journal of Sociology*. Vol. 79(3), 589—603.
- MacCannell, Dean, 1976. *The tourist: A New Theory of the Leisure Class*. New York: Schocken Books.
- Pearce, Philip L. och Moscardo, Gianna M., 1986. "The concept of authenticity in tourist experiences." I: *The Australian and New Zealand Journal of Sociology*. Vol. 22, 121—32.
- Simmel, Georg, 1971. *On Individuality and Social Forms*. Chicago och London: The University of Chicago Press.
- Sontag, Susan, 1981. *Om fotografi*. Stockholm: Norstedts.
- Touraine, Alain, 1977. *The Self-production of Society*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Turner, Victor, 1977. "Variations on a theme of liminality." I: *Secular Ritual*. Moore och Myerhoff (eds.). Holland: Van Gorcum.
- Turner, Victor, 1978. *Image and Pilgrimage in Christian Culture. Anthropological Perspectives*. New York: Colombia University Press.
- Urry, John, 1990. *The Tourist Gaze. Leisure and Travel in Contemporary Societies*. London, Newbury Park och New Delhi: SAGE Publications.
- Vagabond*, nr 2/1990.
- Vagabond*, nr 5/1990.
- Vester, Heintz-Günter, 1987. "Adventure as a form of leisure." I: *Leisure Studies*. Vol. 6, 237—49.

Summary

The Backpacker and the Search for the Authentic

To travel around the world as a lone tourist — as a "backpacker" or a "vagabond" — for a few months or maybe years, has become like a rite of passage

for many young women and men in Sweden. It is a way of transcending the routines of everyday life, to meet the unpredictable and experience the adventures of travelling. It is like a Grand Tour of the 20th century. To see the "real" world, how it "really" is, seems to be an important aspect of this type of tourism. There is a search for the authentic; for "authentic" people and "authentic" places — not yet "destroyed" by the commercial hordes of charter-tourists. This gives backpacking an anti-touristic, anti-commercial and primitivistic character. But paradoxically, this type of tourism has become increasingly institutionalized and commercialized. The aim of this article is to study the paradox of "constructed authenticity" and how it becomes apparent in backpacking. It is further argued that travelling has a ritual, extraordinary and transcendent character which is highlighted in the activity of taking photographs. I'm concluding the article by suggesting that travel photography is a meta-commentary of the tourist experience which calls into question the authenticity of the tourist sight.